

RECENSIES

de calorische waarde ervan was bepaald niet uitzonderlijk hoog. Het gebruik van driedekkers, schepen met drie doorlopende dekken, was vermoedelijk wel een belangwekkende Zweedse vernieuwing. De kamer Zeeland van de VOC ging als enige hier pas in 1764 toe over.

Deze en andere zaken inspireren de lezer. Dat gebeurt telkens des te sterker wanneer de schrijver het belang van de Zweedse bijdrage aan het Europese verkeer met Azië in ruimer verband gezien overschat. Aan de betekenis van de compagnie voor Zweden ga ik in deze recensie bewust voorbij. Koninckx heeft een belangwekkend boek geschreven, dat veel informatie biedt én tot tegenspraak en nadenken dwingt, twee verdiensten die hier samengaan.

J.R. Bruijn

Roland Mortier, Hervé Hasquin, *L'Europe et les révolutions (1770-1800). Etudes sur le XVIIIe siècle*, VII (Brussel: Editions de l'Université de Bruxelles, 1980, 210 blz., ISBN 28 0040733 6).

De jaarlijkse uitgave van deze studiegroep van de achttiende eeuw bundelt dit keer een aantal uiteenlopende bijdragen over de Europese revoluties. Dit maakt het voor ons noodzakelijk om elk artikel afzonderlijk te bespreken.

Tijdens de openingszitting van het Vijfde Internationaal Congres over de Verlichting (Pisa, 1979) hield F. Venturi een lezing over de eerste crisis van het ancien régime (1768-1776). In zijn uiteenzetting geeft hij een opsomming van een aantal diverse feiten die op 'crisis' wijzen, en enkele beschouwingen hierbij. Jammer genoeg werkt de auteur de mogelijke parallellen tussen deze gegevens onvoldoende uit om ze als algemeen verschijnsel te verklaren. Nochtans geeft hij een vlot overzicht van de Europese toestand ten tijde van de Verlichting.

In haar bijdrage vraagt B. Kopecki zich af welk verband er is tussen het politieke denken van de verlichte filosofen en de politieke realiteit van het verlicht despotisme. Zij doet dit mijns inziens te eenzijdig vanuit de hoek van de denkers. Zij omschrijft eerst hoe Voltaire en tijdgenoten de sterke staat zien om vervolgens hun visie op de verlichte despoot zelf te geven. Zij gaat dan verder hoe de denkers de bovenste bevolkingslaag wensten te beïnvloeden om te eindigen met de ontkenning dat deze al een etatisme voorstonden. Zij geeft also een genuanceerde samenvatting van het achttiende-eeuwse politieke denken.

E. Griffin-Collart brengt een opvallend artikel over het politieke denken van David Hume. Hoewel deze empirist geen specifiek werk over de staat schreef, gaf hij er toch heel wat beschouwingen over. De auteur slaagt er goed in om Humes' visie tussen de polen, die het denkkader van de Glorious Revolution en de Amerikaanse revolutie vormden, te situeren.

Grondig gedocumenteerd schetst H. Hasquin twee 'crisismomenten' in de Oostenrijkse Nederlanden (1767-1769 en 1771-1774). Hij beschrijft zeer logisch en genuanceerd het verschijnsel van de hoge voedselprijzen, de reactie van de bevolking en de tegenreactie van de overheid tijdens deze crisissen. Het is jammer dat zijn bijdrage beperkt blijft tot zo'n korte tijdsperiode.

Zoals hij zelf schrijft, geeft H. Plard een vluchtig en onvolledig overzicht van wat Duitse schrijvers over de Amerikaanse revolutie schreven tussen 1775 en 1800. Gezien dit omvangrijke taalgebied kan hij ook niet anders dan enkel tendensen en wat voorbeelden geven. Het is een goede impressie die het louter literaire vlak overstijgt.

J.D. Candaux, medewerker van de bibliotheek van Genève, maakt een status quaestionis van de Geneefse revolutie van 1782 op. Hij doet dit grondig volgens het klassieke schema:

situering, beschikbare bronnen, werken en verder te onderzoeken problemen. Hoewel er enkele stadsgeschiedenissen zijn, werd deze revolutie zelf nooit voldoende onderzocht. Wij onderschrijven dan ook volledig zijn uitspraak dat algemene gezegden over deze revolutie nog zeker een bewijsvoering via detailonderzoek vergen.

M. Cabay bewerkte met D. Droixhe een deel van haar licentieverhandeling (Luik, 1978) tot een artikel over 'Het ontstaan van de revolutie van 1789 in de literatuur van het dialect van Verviers'. Zij illustreert aan de hand van uittreksels uit gedichten het spottende commentaar op Vervierse toestanden. Dit biedt haar kansen om taalkundig dit Waalse dialect te bestuderen en historisch elementen in de lokale context te verklaren.

In een zeer degelijke bijdrage brengt L. Dhondt het vervolg van de verwerking van zijn licentieverhandeling 'Revolutionaire bewegingen in Vlaanderen (1780-1790)' (Gent, 1972). Na een uitgebreide inleiding bespreekt hij op basis van origineel bronnenonderzoek de opstand van de plattelandsbevolking van het Land van Aalst tegen de lokale notabelen van de Verenigde Belgische Republiek. Hij slaagt er prachtig in om op basis van summier feiten een gans stuk ideeëngeschiedenis te reconstrueren.

Op basis van recente publikaties en lokale voorbeelden brengt G. Lemarchand een syntheseartikel over het probleem van de greep van de Franse adel op de maatschappij. Hij bespreekt hierbij het verband tussen burgerij en aristocratie en gaat in op de evolutie van de rol van de adel vóór en na de revolutie. Kortom hij belicht uitstekend enkele politieke en sociale aspecten van deze klasse.

R. Mortier bespreekt één Duits werk over de revoluties: J.L. Ewald, *Revolutionen, ihre Quellen und die Mittel dagegen* (Berlin, Unger, 1792). Zoals andere Duitse publikaties op het einde van de achttiende eeuw is het een afstandelijk, theoretisch werk over de revolutie. Na de auteur gesitueerd te hebben, commentarieert Mortier de inhoud van het boek.

L. Trenard geeft een chronologisch overzicht van de contra-revolutie in de streek rond Rijsel tijdens het decennium 1789-1799. Op basis van literatuur en bronnen schetst hij de verschillende vormen van 'verzet'. Zijn poging om de oorzaken hiervan te duiden, verzinkt echter in het teveel aan beschrijvende details.

N. Jonard onderzoekt in zijn bijdrage het 'jacobijnse' element in de werken van Foscolo. Na een nauwkeurige analyse bevestigt hij zijn beginstelling dat deze Italiaan geen authentiek jacobijn was, maar er wel vele elementen van gebruikt heeft.

J. Dierickx formuleert een aantal bedenkingen bij de Engelse vertaling van het hybridische werk van C. Volney, *Les ruïnes ou méditations sur les révolutions des empires* (1791). Hij nuanceert daarbij de visie van E. Thompson dat de Engelse versie veel radicaler is dan de Franse door nauwkeurig beide teksten te vergelijken.

Deze verzameluitgave bevat dus verschillende degelijke bijdragen, maar de thematiek is te ruim genomen om het ganse Europese veld goed te bestrijken. Het zou jammer zijn dat de algemene titel deze bijdragen in de informatiestroom liet verdrinken.

W. Baeten

J. Osinga, *Frankrijk, Vergennes en de Amerikaanse Onafhankelijkheid, 1776-1783* (Dissertatie Leiden; Amsterdam: J. Osinga (Amstelveeld 8), 1980, 182 blz.).

Over de opzet van dit onder supervisie van prof. J.W. Schulte Nordholt vervaardigde proefschrift kunnen moeilijk misverstanden ontstaan. De schrijver had - zo deelt hij in de inleiding mee - in een kandidaatsscriptie over de erkenning van de Verenigde Staten door de Staten van Friesland geconstateerd dat de Franse diplomatie de erkenning van Nederlandse zijde heeft tegengewerkt. Hij besloot daarop de Frans-Amerikaanse betrekkingen